

(Данас, 8.10.2010)

Главни циљ америчке амбасаде у Београду током мог мандата био је пружање помоћи, подршке и подстицаја потпуној демократској транзицији, као и успостављању тржишно оријентисане економије у Србији/Црној Гори, што је брже могуће... Ипак, постојали су и други приоритети које је већина људи у влади Сједињених Држава доживљавала као допуну том циљу, али који су, у ствари, у кратком и средњем року учинили наше односе и наш задатак тежим...

Поред наведених изазова, у Србији је и даље владала огромна озлојеђеност због НАТО бомбардовања, америчке политике према Косову у целости, водеће улоге коју смо одиграли приликом увођења санкција Србији, као и ставова које смо заступали у каснијој фази сукоба у Босни. Стотине хиљада српских избеглица с Косова, из Хрватске и Босне оптуживале су нас да смо делимично одговорни за њихову тешку судбину, верујући да смо се удружили с њиховим непријатељима.

Стотине хиљада српских избеглица с Косова, из Хрватске и Босне оптуживале су нас да смо делимично одговорни за њихову тешку судбину, верујући да смо се удружили с њиховим непријатељима.

Звиждуци ватерполистима

Сећам се да сам присуствовао Светском првенству у ватерполу у Београду, седећи поред Бориса Тадића, некадашњег ватерполисте. Сваки од осам тимова који су се такмичили прошетао је на уводној церемонији носећи заставу своје државе. Наше и хрватске играче публика је дочекала гласним звиждуцима. То је представљало одраз ненаклоности или чак мржње коју је већина Срба осећала према Сједињеним Државама. Мрзео сам што то чујем.

Наша амбасада улагала је велики напор да „окрене нови лист“ у том поглављу наших

односа и да подстакне Србију да учини исто. Нажалост, то је донекле наликовало Сизифу... Тако смо се и ми осећали. Остваривали бисмо извешан напредак, а затим је долазио годишњи списак услова (за пуну сарадњу са Хашким трибуналом); Карла дел Понте би објавила нове оптужнице против водећих српских официра и политичара; догађаји би се одиграли на Косову који су водили ка његовој независности. И данас, више од пет година откако сам напустио дипломатску службу, ова питања представљају проблем у нашим билатералним односима са Србијом.

Успешно бомбардовање

С тачке гледишта америчке администрације, НАТО бомбардовање представљало је велики успех. На тај начин остварен је циљ о уклањању српских снага са Косова, што је значило да су изгубиле контролу над том територијом и показало другим режимима широм света да имамо снажно средство којим подупиремо своје претње. Штавише, то је учињено без икаквих губитака америчких живота и није постојала потреба за употребом копнених трупа. Иако је било цивилних жртава, веровали смо да су крстареће ракете и бомбе биле тачне и прецизне. Учинили смо све што смо могли да потпуно избегнемо страдања цивила, али као и у свим ратовима догодиле су се „несреће и колатералне штете“.

Кад је Амбасада поново успостављена, није нам требало дуго да схватимо да српски народ има сасвим другачије мишљење. Можда је најзначајнији податак да 99 одсто припадника српског народа и даље сматра себе жртвама на Косову. Верују да су лажљиви, издајнички, незахвални косовски Албанци вештом манипулацијом убедили Запад да подржи њихову жељу да отму Косово од Срба, његових законитих власника. Они наглашавају да бомбардовање нису одобриле УН и да су Сједињене Државе и НАТО деловали једнострано и противно међународном закону (звучи слично Ираку?). Верују да су припадници српске полиције и војске на Косову напросто одговарали на терористичке нападе Ослободилачке војске Косова, уперене не само против њих, већ и против целокупног српског становништва на Косову. Циљ је, уверени су, био протеривање Срба с Косова. Ствар је у томе да не криве Милошевића за НАТО бомбардовање. С веома мало изузетака, кривили су и - и даље криве - нас.

...Уложен је највећи напор да се избегну цивилне жртве, али то је подразумевало да су мете постали инфраструктурни објекти: мостови, постројења за комуникацију, радарске инсталације и зграде. Будући да смо желели да потпуно избегнемо страдања Американаца, наши авиони бацали су бомбе с великих висина, због чега није било лако разликовати мете и повећана је могућност прављења грешака. Повремено су се

догађали пропусти приликом циљања, као што је то био случај с Амбасадом Кине. Иако је на крају бомбардовање уистину принудило Милошевића да капитулира, за нас и нову демократску владу то је значило огромну количину средстава које је требало уложити за обнављање инфраструктуре. Многе најпродуктивније и најконкурентније фабрике у Србији биле су уништене.

Иако је на крају бомбардовање уистину принудило Милошевића да капитулира, за нас и нову демократску владу то је значило огромну количину средстава које је требало уложити за обнављање инфраструктуре. Многе најпродуктивније и најконкурентније фабрике у Србији биле су уништене.

Најзад, не смемо заборавити цивилне жртве. Као што видимо сада у Пакистану, Авганистану и Ираку, локално становништво не криви Ал Каиду нити талибане када залутала бомба убије или рани цивиле. Криви директно нас и то није некаква апстрактна, неважна ствар. То је најдубља, емотивна мржња која се не брише. Покушајте да објасните зашто смо намерно бомбардовали телевизијску станицу, знајући да ће запослени бити унутра.

Психолошка штета

Губици никако нису били само физички. У поређењу с вишегодишњим упорним гранатирањем и пуцањем из заклона на Сарајево, тромесечно НАТО бомбардовање селективних мета можда нам се не чини много дугим, али оно је истински трауматизовало и шокирало српски народ. Психолошка штета у ствари била је већа од стварне физичке. То ће наставити да утиче на њихово мишљење о Сједињеним Државама и НАТО у наредним годинама. Треба размислити о следећем: Милошевић није присутан већ деценију, али утицај кампање уперене искључиво против њега наставља се у недоглед. Шест година после мог одласка из Амбасаде у Београду и 11 година од завршетка НАТО бомбардовања, однос Србије према НАТО остаје осетљиво питање, што представља потпуни контраст у односу на све друге делове региона.

Непосредно после 5. октобра 2000, када је срушен Милошевићев режим, завладао је својеврстан „медени месец“ између двеју страна. Осећали смо огромно задовољство због његовог пада и били одлучни да помогнемо крхкој демократској влади која је заузела његово место. Желели смо да српска влада буде успешна и да постане фактор

стабилности у региону, уместо главног узрочника нестабилности, што је био случај за време Милошевића. Такође смо имали нереална очекивања у вези с брзином и степеном најзначајних промена које је требало да спроведе у дело нова влада. Што се тиче српске стране (нарочито обичних грађана), она је имала нереална очекивања у вези с количином иностране помоћи, природом те помоћи, као и темпом којим ће се развијати економија и расти животни стандард.

Непосредно после 5. октобра 2000, када је срушен Милошевићев режим, завладао је својеврстан „медени месец“ између двеју страна. Осећали смо огромно задовољство због његовог пада и били одлучни да помогнемо крхкој демократској влади која је заузела његово место.

Изручење Милошевића

Оквирно говорећи, тај период меденог месеца почео је 5.октобра 2000, достигао је врхунац изручењем Милошевића Хагу у јуну 2001, а затим се постепено кретао силазном путањом, и окончан је убиством премијера Ћинђића у марту 2003. Иако су постојали изазови у том периоду, обе стране желеле су да наша сарадња буде успешна и обухвати многе домене, те су учиниле и више него што је било у њиховој моћи да остваре циљ. Прва година представљала је нарочито погодно време за некога ко је био амерички амбасадор, будући да је изгледало као да се сваке седмице остварује конкретан успех.

Али, чињеница је да упркос милијардама долара које су потрошиле Сједињене Државе, ЕУ, и међународне организације у одређеним деловима Балкана и источне Европе готово нигде није било могуће брзо покренути процес индустријализације и отворити нова радна места.

Могу да прецизно наведем који кораци су потребни за рушење једног ауторитарног владара, али не могу да дам општу формулу за подстицање постојећих фабрика да се реструктуришу и модернизују, нити за охрабрење некога да започне нови бизнис.

...То је био и остао наш највећи изазов и највећи неуспех - нисмо били у стању да брзо покренемо српску економију. Без значајног раста прихода по становнику, унапређења

квалитета живота, пораста стопе запослености, снажног уверења да ће бити боље, Србија ће остати нестабилна и подложна ветровима национализма, а бирачко тело нагло ће одустајати од једног могућег решења и усвајати друго.

Јапански пример

...Упркос хиљадама новинских чланака о нашим донацијама, бројним телевизијским извештајима о школама и болницама које су отворене захваљујући нашим средствима, те пуној сарадњи с локалним заједницама и свим министарствима, српски народ је много мање увиђао или уважавао величину и опсег нашег програма помоћи него што смо желели. Можда је то била последица укупног негативног имиџа Сједињених Држава или чињенице да нисмо успели да на адекватан начин предочимо јавности наше активности. Можда је то била последица природе самих програма. Можда је то био горак укус изазван принципом условљености програма. Нисам сигуран шта је у питању, али знам да сам био незадовољан због такве чињенице. У том контексту, сећам се да сам стално виђао нове јарко жуте аутобусе како превозе путнике у Београду и на којима је с поносом истакнуто да представљају „Дар од људи Јапана“. Сваки пут кад бих видео један од тих аутобуса, помислио бих: „Добро урађено.“

Кад смо се вратили у Београд, прве контакте остварили смо са члановима нове владе. Још није било познато на који начин ће се влада опходити према разним тајкунима који су се обогатили током Милошевићеве владавине, онима који су му били блиски, као и према људима попут Шешеља, Радета Марковића и других. Наша почетна одлука била је да не ступамо у контакт ни са једним од њим све док влада сама не одлучи како ће их третирати. После отприлике годину дана, постало је јасно да влада буквално неће ништа предузети ни према једном од њих. Тада сам почео да се залажем за укидање забране путовања тајкунима у Вашингтон, уз образложење да ако српска влада неће покренути никакву акцију против њих нема разлога да и даље буде на снази то правило.

Грех према Јованки Броз

Када је донета таква одлука, полако смо почели да се сусрећемо с тајкунима или бизнисменима попут Жељка Митровића (због чега сам у неколико наврата добио критике од љутитог Верана Матића), Карића и Мишковића. У то време, један од основних принципа америчке дипломатије (који је можда био добар или лош) гласио је да људима дајете одређени кредибилитет уколико се састанете с њима. Стога, никада се

нисам сусрео с многим појединцима који су имали или су могли имати утицаја на догађаје у Србији, укључујући Шешеља, Николића, Легију, Радета Марковића и Цанета Суботића, да наведем само неке. Збиља имам двојако мишљење о таквој политици. Иако подразумева давање кредибилитета тим људима, такође значи да сте одлучили да пресечете комуникацију с појединцима који могу имати корисно знање или на које можете утицати да почну да делују у позитивнијем смеру. Увек је корисно уживо се сусрести с људима како би стекли личне утиске о њима. Штавише, многи од њих имали су у одређено време подршку значајног дела српских бирача. Ипак, из различитих разлога никада нисам тражио састанак с Јованком Броз, који би искључиво представљао одраз мог поштовања према њој. Када погледам уназад, жао ми је што то никада нисам учинио. Историја ју је занемарила, али она заслужује више пажње него што јој је указано у протеклој деценији.

Сећам се да се највећа молба коју је Зоран Ћинђић упутио мени лично и влади САД односила на давање директне новчане помоћи његовој влади уместо наше политике пружања помоћи невладиним организацијама које су углавном имале седишта у Сједињеним Државама како би за узврат обезбедиле циљану подршку за посебне програме који су потпуно представљали нашу замисао.

Неиспуњена Ћинђићева молба

Сећам се да се највећа молба коју је Зоран Ћинђић упутио мени лично и влади САД односила на давање директне новчане помоћи његовој влади уместо наше политике пружања помоћи невладиним организацијама које су углавном имале седишта у Сједињеним Државама како би за узврат обезбедиле циљану подршку за посебне програме који су потпуно представљали нашу замисао. Ћинђић је рекао да постоји неколико десетина великих државних фирми у Србији које су некада биле веома успешне, али су доживеле стагнацију током периода санкција. Свима њима био је потребан додатни капитал да би постале конкурентне, као и новчана помоћ за почетну куповину ресурса. Србија није имала новца да то учини, али Ћинђић је сматрао да таква пракса представља кључ за покретање српске економије. Упркос његовом личном апелу и накнадним састанцима с главним министрима, нисмо могли/желели да помогнемо на такав начин. Чврсто смо заступали сасвим различит став који је искључивао српску владу из готово свих „инпута“ или „контроле“.

Одломак из књиге сећања бившег амбасадора САД у Београду, која ће ускоро бити објављена у издању Данаса